

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

П'ЯТА СЕКЦІЯ

СПРАВА «ПЕТУХОВ ПРОТИ УКРАЇНИ»
(Заява № 43374/02)

РІШЕННЯ

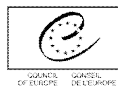
СТРАСБУРГ

21 жовтня 2010 року

ОСТАТОЧНЕ

21/01/2011

Рішення може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Петухов проти України»,

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Пеер Лоренцен (Peer Lorenzen), *Голова,*

Рената Ягер (Renate Jaeger),

Райт Маруст (Rait Maruste),

Ізабелль Берро-Лефевр (Isabelle Berro-Lefevre),

Мириана Лазарова-Трайковська (Mirjana Lazarova Trajkovska),

Здравка Калайджиєва (Zdravka Kalaydjieva),

Ганна Юдківська (Ganna Yudkivska), *судді,*

та Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek), *Секретар секції,*

після наради за закритими дверима 28 вересня 2010 року,

постановляє таке рішення, винесене того самого дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу порушено за заявою (№ 43374/02), поданою проти України до Суду на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) громадянином України п. Володимиром Сергійовичем Петуховим (далі — заявник) 12 листопада 2002 року.

2. Заявник, якому було надано юридичну допомогу, був представлений пані Іриною Бойковою та пані Людмилою Панкратовою, юристами із м. Києва. Уряд України (далі — Уряд) був представлений його Уповноваженим — п. Ю. Зайцевим.

3. Заявник стверджував, зокрема за статтями 3 та 13 Конвенції, що лікування під час тримання під вартою було неадекватним та що за цією скаргою не було ефективних засобів юридичного захисту. Він також стверджував, посилаючись на пункти 1 і 3 статті 5 та пункт 1 статті 6 Конвенції, що тримання його під вартою було незаконним та тривалим і що провадження, за результатами якого продовжувався строк його тримання під вартою, не було справедливим. Насамкінець, заявник скаржився за пунктом 1 статті 6 та статтею 13 Конвенції щодо тривалості кримінального провадження та відсутності ефективних засобів юридичного захисту стосовно цієї скарги.

4. 6 листопада 2008 року Голова п'ятої секції вирішив повідомити Уряд про заяву. Також було вирішено розглядати питання щодо суті та прийнятності заяви одночасно (стаття 29).

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявник, 1973 року народження, наразі відбуває покарання у вигляді довічного позбавлення волі в Сокальській виправній колонії № 47.

A. Кримінальне провадження щодо заявника

6. 6 червня 2001 року працівник Комінтернівського районного відділу Харківського міського управління УМВС України в Харківській області, діючи на підставі інформації, отриманої з невідомих джерел, арештував і помістив під варту заявника за підозрою

у вчиненні вбивства та розбою. Заявник стверджував, що його було заарештовано на день раніше, 5 червня 2001 року.

7. 8 червня 2001 року заявника було допитано. Він зазначив, що він не потребував послуг захисника.

8. 9 червня 2001 року заявника було перевезено до м. Києва, де поміщено до Мінського районного ізолятора тимчасового тримання.

9. 12 червня 2001 року прокуратура Мінського району м. Києва вирішила залишити заявника під вартою через те, що він міг переховуватися від слідства та перешкоджати відправленню правосуддя.

10. 21 червня 2001 року заявнику було пред'явлено обвинувачення в скоєнні кількох вбивств, посягання на життя працівників міліції під час виконання ними службових обов'язків, розбою та участі в організованій банді. Того самого дня під час допиту, який відбувався за участю його захисника, заявник зізнався в скоєнні цих злочинів.

11. 2 серпня 2001 року Мінський місцевий суд м. Києва продовжив строк тримання заявника під вартою максимально до чотирьох місяців у зв'язку з «необхідністю проведення значного за обсягом розслідування».

12. 5 жовтня 2001 року апеляційний суд м. Києва (далі — апеляційний суд) вирішив продовжити строк тримання заявника під вартою до 8 грудня 2001 року, враховуючи «дані про його особу» та тяжкість обвинувачень.

13. 29 листопада 2001 року слідчий оголосив досудове слідство закінченим і надав заявнику та його захиснику доступ до матеріалів справи, ознайомлення з якими вони закінчили 30 жовтня 2002 року.

14. 9 грудня 2002 року в ході попереднього розгляду справи, в якому брали участь заявник та його захисник, апеляційний суд встановив, що справа не була готова до розгляду по суті та вирішив повернути її прокуратурі для проведення додаткового розслідування. Суд також вирішив, що заявник повинен триматись під вартою, оскільки у випадку звільнення він міг перешкоджати відправленню правосуддя.

15. 24 квітня 2003 року після судового засідання, в якому брав участь захисник заявника, Верховний Суд України в частині основних питань залишив рішення від 9 грудня 2002 року без змін і вирішив, що заявник повинен триматись під вартою, оскільки у випадку звільнення він міг перешкоджати відправленню правосуддя.

16. 19 червня 2003 року справа заявника надійшла з Верховного Суду України до прокуратури Оболонського району м. Києва.

17. 18 липня 2003 року апеляційний суд розглянув подання прокуратури про продовження строку тримання заявника під вартою. Захисник заявника брала участь у цьому судовому засіданні та подала клопотання щодо звільнення її підзахисного, яке задоволено не було. Апеляційний суд вирішив продовжити строк тримання заявника під вартою максимально до дев'яти місяців (згідно з відповідними законодавчими положеннями, чинними на той час, строки тримання особи під вартою застосовувались лише до тих періодів, протягом яких здійснювалось розслідування справи. Період, протягом якого справа перебувала в суді та протягом якого обвинувачений ознайомлювався з матеріалами справи тощо, не враховувався). Постановляючи таке рішення, суд посилався на складність справи, тяжкість злочинів, у вчиненні яких заявник обвинувачувався, його особистість і той факт, що у випадку звільнення він міг перешкоджати відправленню правосуддя.

18. 26 серпня 2003 року додаткове розслідування було закінчено, а наступного дня заявнику та його захиснику було надано доступ до матеріалів справи.

19. 17 вересня 2003 року на підставі подання прокуратури Оболонського району м. Києва Верховний Суд України продовжив строк тримання заявника під вартою до максимально можливих дванадцяти місяців. Суд мотивував своє рішення тяжкістю обвинувачень.

20. 18 грудня 2003 року Верховний Суд України задовольнив подання прокуратури про продовження строку тримання заявника під вартою до 19 березня 2004 року.

21. 16 березня 2004 року Верховний Суд України продовжив строк тримання заявника під вартою до 19 травня 2004 року. Суд ухвалив таке рішення, виходячи з тяжкості висунутих щодо заявника обвинувачень. У цьому рішенні Верховний Суд України не розглядав клопотання захисника заявника щодо звільнення її підзахисного з-під варти з медичних підстав.

22. 18 травня 2004 року Верховний Суд України відмовив у задоволенні подання прокуратури про подальше продовження строків тримання заявника під вартою. Верховний Суд встановив, що незважаючи на те, що обвинувачений ознайомлювався з дванадцятьма томами матеріалів справи з 27 серпня 2003 року та ще мав ознайомитися з десятьма томами, не було доказів того, що обвинувачений умисно затримував розгляд справи. Суд вказав, що матеріали справи не були надані в належному вигляді (два томи не містили переліку документів, а сторінки були пронумеровані олівцем). Таким чином, Верховний Суд дійшов висновку, що слідчі органи належним чином не підготували матеріали справи та що не було підстав для продовження строку тримання заявника під вартою.

23. 19 травня 2004 року Генеральна прокуратура України звернулася до Верховного Суду України з клопотанням про перегляд вказаного рішення в порядку виключного провадження, зокрема, з огляду на те, що таке рішення дає можливість «уникнути ізоляції від суспільства особам, які вчинили низку тяжких і особливо тяжких злочинів».

24. Того самого дня справа заявника була направлена до апеляційного суду для розгляду по суті.

25. 20 травня 2004 року п'ять суддів Верховного Суду внесли подання про перегляд рішення від 18 травня 2004 року в порядку виключного провадження.

26. 21 травня 2004 року в ході спільного засідання суддею-доповідачем у якому був суддя П. та в якому брав участь прокурор, але не були присутніми ані заявник, ані його захисник, Судова палата з кримінальних справ і Військова колегія Верховного Суду України скасували рішення від 18 травня 2004 року та призначили новий розгляд на підставі того, що мотиви, з яких було відхилено подання прокурора про продовження строку тримання заявника під вартою, були недостатніми та невідповідними. Зокрема, Верховний Суд встановив, що слідчий не міг обмежувати час ознайомлення з матеріалами справи.

27. 24 травня 2004 року Верховний Суд України задовольнив клопотання прокуратури про продовження строку тримання заявника під вартою до 19 червня 2004 року, оскільки заявник усе ще потребував часу для ознайомлення з матеріалами справи. Суд не встановив підстав для звільнення заявника.

28. Невизначеної дати справу було направлено до суду для розгляду обвинувачення щодо заявника.

29. 3 грудня 2004 року апеляційний суд визнав заявника винним у вчиненні інкримінованих йому злочинів і призначив йому покарання у вигляді довічного позбавлення волі. Засудження заявника ґрунтувалося на його первісних зізнавальних показаннях, великій кількості різноманітних доказів і показаннях одинадцяти свідків та десяти потерпілих. Трьох його співучасників також було засуджено до покарання у вигляді позбавлення волі на різні строки. Заявник оскаржив це рішення.

30. 24 травня 2005 року судді Верховного Суду України, в тому числі суддя П., залишили цей вирок без змін.

31. 30 травня 2007 року Верховний Суд відмовив у задоволенні заяви заявника про перегляд рішень у його справі в порядку виключного провадження.

32. У 2005–2007 роках заявник ініціював провадження проти суддів апеляційного суду, скаржачись на різні процесуальні недоліки, допущені в ході розгляду його кримінальної справи. Усі його скарги на відповідні рішення також було відхилено, оскільки заявник повинен був подати їх в ході розгляду його справи, а не ініціювати окреме провадження.

В. Умови тримання заявника під вартою

33. До затримання заявник хворів на порушення функції руху внаслідок множинного перелому лівої стегнової кістки, спричиненого кульовим пораненням. Він мав металеву пластину, але вона змістилася та спричинила деформацію кістки. В результаті цього ліва нога заявника була на 3 см коротшою за праву, та заявник страждав від болю у лівій нозі. Відповідно до довідки Ялтинської міської лікарні, виданої 10 січня 2002 року, заявник перебував там на стаціонарному лікуванні з 27 листопада до 12 грудня 2000 року в зв'язку з переломом лівої стегнової кістки, який відповідно до довідки вимагав подальшого хірургічного втручання та стаціонарного лікування.

34. 8 серпня 2001 року заявника було переведено з ізолятора тимчасового тримання, де він тримався з червня 2001 року, до Київського слідчого ізолятора № 13 (далі — СІЗО № 13).

35. При прибутті заявника було оглянуто лікарем. Рентгенограма грудей, зроблена 7 серпня 2001 року, не виявила жодних порушень стану легенів заявника.

36. За твердженнями заявника, з дня його прибуття і до 1 квітня 2003 року до нього застосовувався режим максимального рівня безпеки. Зокрема, йому дозволялось залишати камеру виключно в наручниках і під супроводом двох охоронців разом із службовою собакою. Також під час побачень із захисником і допитів слідчим він тримався у металевій клітці.

37. 16 січня 2002 року на заявника за невизначений проступок було накладено стягнення у вигляді п'яти днів тримання в карцері. Після цього стягнення він застудився і, зі слів заявника, лікування у зв'язку з цим не отримував.

38. 31 січня 2002 року захисник заявника звернулася до хірурга поліклініки № 3 Солом'янського району м. Києва з проханням висловити його думку щодо ортопедичних проблем заявника. Оглянувши заявника та ознайомившись з його медичною документацією, хірург встановив, що заявник мав множинний перелом лівої стегнової кістки та потерпав у цьому зв'язку від болю. Заявник потребував подальшого огляду ортопедом і стаціонарного лікування в спеціалізованій лікарні. Заявник потребував використання ортопедичної палиці і ортопедичного взуття, а також сильнодіючих знеболювальних.

39. У березні 2002 року заявник, як стверджується, почав кашляти.

40. 21 і 22 серпня 2002 року заявника було оглянуто лікарями установи, йому було діагностовано наявність інфільтративного туберкульозу, плевриту і консолидованого перелому лівої стегнової кістки. Останньої дати його було переведено до медичної частини СІЗО № 13.

41. За інформацією Уряду, в період з 28 серпня до 15 жовтня 2002 року заявник відмовлявся приймати ліки, але не підписував жодної такої відмови.

42. У листі від 26 вересня 2002 року Голова Державного департаменту з питань виконання покарань зазначив, що заявника було поміщено в карцер на п'ять днів і до нього застосовувався режим максимального рівня безпеки, що він міг пересуватися без палиці та що він відмовлявся від медичної допомоги стосовно його проблем зі здоров'ям.

43. Відповідно до довідки від 10 жовтня 2002 року, підписаної медичним працівником Державного департаменту з питань виконання покарань і лікарем СІЗО, у лютому — квітні 2002 року заявник не скаржився на кашель. Заявник мав спеціальне ортопедичне взуття, але відповідно до висновку хірурга він мав потребу у використанні ортопедичної палиці та хірургічному втручанні. Стан заявника був задовільним. Йому було призначено різні медичні препарати, але він приймав лише один із них, оскільки хотів отримувати медикаменти з дому.

44. У листопаді 2002 року Київський науково-дослідний інститут травматології та ортопедії видав довідку, відповідно до якої заявник не потребував хірургічного втручання. Довідку було підписано старшим науковим співробітником.

45. За твердженнями заявника, 10 грудня 2002 року на нього знову було накладено стягнення у вигляді поміщення до карцера на п'ять днів. Оскільки температура там була нижчою, а волога вищою, ніж у палаті медичної частини, стан здоров'я заявника суттєво погіршився.

46. Уряд надав інформацію про те, що з 12 березня до 28 квітня 2003 року заявник знову відмовлявся приймати ліки.

47. У жовтні 2003 року заявника було оглянуто завідуючим Кафедри ортопедії і травматології Київської медичної академії післядипломної освіти, який зазначив у своєму висновку від 10 жовтня 2003 року, що консолидований перелом лівої стегнової кістки заявника вимагав стаціонарного лікування в спеціалізованій лікарні.

48. 18 листопада 2003 року стан здоров'я заявника погіршився. Йому було зроблено дві рентгенограми, ліки заявнику вводилися безпосередньо в плевральну порожнину. 18 грудня 2003 року заявника оглянув професор фтизіатрії П., який призначив йому подальше лікування.

49. У січні 2004 року туберкульоз заявника був ускладнений піопневмотораксом (скупченням гною в плевральній порожнині), у зв'язку з чим 4 лютого 2004 року його було переведено до Київського науково-дослідного інституту фтизіатрії та пульмонології (далі — інститут).

50. 5 лютого 2004 року адміністрація СІЗО № 13 звернулася до слідчого, в провадженні якого перебувала справа заявника, з проханням розглянути можливість звільнення заявника, посилаючись, зокрема, на той факт, що його стан вимагав тривалого лікування в спеціалізованій лікарні.

51. 21 лютого 2004 року прокурор Оболонського району м. Києва відповів, що строк тримання заявника під вартою був продовжений Верховним Судом і що не було підстав для зміни цього рішення.

52. 9 березня 2004 року заявника було переведено з інституту до СІЗО № 13. За твердженнями заявника, оскільки його лікування в інституті не було завершено, на час переведення він усе ще мав трубки в легенях для дренажу гною та подальшого антибіотичного лікування. Він не отримував такого лікування в СІЗО, і самостійно прибрав трубки, оскільки місця вводу трубок були інфіковані.

53. Відповідно до листа, наданого у відповідь на запит захисника заявника від 11 березня 2004 року про надання інформації та підписаного головним лікарем інституту, завідувачем відповідного відділення та лікуючим лікарем інституту, лікування заявника полягало в дренажі плевральної порожнини та застосуванні антибіотиків, яке здійснювалося паралельно з інтенсивним протитуберкульозним лікуванням. Необхідно було продовжувати це лікування надалі. Лікарі знали про ортопедичні проблеми заявника, які погіршували його загальний стан, але це не вплинуло на лікування його від туберкульозу.

54. 24 березня 2004 року захисник заявника подала заяву про витребування медичних доказів з метою оцінки того, чи міг заявник за своїм станом здоров'я триматися в СІЗО № 13.

55. У висновку від 19 квітня 2004 року комісія з п'яти експертів Бюро судово-медичної експертизи Головного Управління охорони здоров'я та медичного забезпечення Київської міської державної адміністрації встановила, що заявник мав консолидований перелом лівого стегна, який в результаті призвів до суттєвої деформації його лівої ноги, спричиняючи порушення функції руху та значний біль. Те, що адміністрація в'язниці тривалий час не реагувала на цю обставину, та подальше зниження його імунітету могло бути причиною зараження заявника туберкульозом. Експерти встановили, що заявник потребував спеціалізованого стаціонарного лікування, яке не могло бути надане медичною частиною СІЗО № 13.

56. 27 липня 2004 року лікар Інституту травматології та ортопедії Академії медичних наук України дав висновок, що «оперативне лікування категорично протипоказано».

57. У період з липня 2004 року до січня 2005 року заявнику було зроблено дві рентгенограми та його було двічі оглянуто професором фтизіатрії П.

58. 8 жовтня 2004 року на запит суду адміністрація СІЗО надала довідку, в якій було зазначено, що заявник хворів на хронічний туберкульоз легенів та мав інші хвороби, але стан його здоров'я був задовільним і він міг брати участь у судових засіданнях.

59. 2 грудня 2004 року заявник подав до Шевченківського районного суду м. Києва скаргу на дії начальника СІЗО № 13 і начальника медичної частини цієї установи, вимагаючи переведення до спеціалізованої лікарні та стверджуючи, що інформація, викладена в довідці від 8 жовтня 2004 року, не відповідала дійсності.

60. 11 лютого 2005 року суд відмовив у задоволенні скарг заявника. Зокрема, суд встановив, що висновок, який розглядався, був прийнятий апеляційним судом і долучений до матеріалів справи, тому не було підстав ставити під сумнів його правдивість. Суд також визнав, що заявник отримував необхідну медичну допомогу в СІЗО. Це рішення заявником оскаржено не було.

61. За інформацією Уряду, в січні — липні 2005 року заявник чотири рази відмовлявся від проходження медичних обстежень. Відповідні відмови були підписані лікарями СІЗО, але не заявником.

62. 4 липня 2005 року заявнику було діагностовано плевропневмоцироз правої легені після вилікуваного цирротичного туберкульозу.

63. 1 листопада 2005 року після того як обвинувальний вирок заявника було залишено без змін Верховним Судом України, для відбування покарання його було переведено з СІЗО № 13 до Замкової виправної колонії № 58.

64. У подальшому невизначеної дати заявника було переведено до Сокальської виправної колонії № 47.

65. 9 лютого 2006 року заявнику було проведено хірургічну операцію на лівій нозі.

66. Відповідно до документів, наданих в подальшому представниками заявника (листи Українсько-Американського бюро захисту прав людини та Сокальської виправної колонії № 47), заявник усе ще хворіє на фіброзно-кавенозний туберкульоз правої легені.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

A. Конституція України, 1996

67. Відповідні положення Конституції України передбачають таке:

Стаття 55

«Права і свободи людини і громадянина захищаються судом.

Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб ...

Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань».

B. Кримінально-процесуальний кодекс

68. Відповідно до статті 165-3 Кримінально-процесуального кодексу рішення судді Верховного Суду України щодо тримання під вартою оскарженню не підлягають.

69. Інші відповідні положення Кодексу викладені в рішеннях у справах «Невмержицький проти України» (*Nevmerzhitsky v. Ukraine*), заява № 54825/00, п. 54, ECHR 2005-II (витяги), і «Соловей і Зозуля проти України» (*Solovey and Zozulya v. Ukraine*), заяви №№ 40774/02 і 4048/03, п. 43, від 27 листопада 2008 року.

70. 3 квітня 2003 року до статей 156 і 218 Кодексу було внесено зміни. Відповідно до нових правил доступ до матеріалів справи повинен надаватися обвинуваченому, який тримається під вартою, щонайменше за місяць до спливу встановленого строку тримання під вартою. У разі якщо одного місяця буде недостатньо для ознайомлення обвинуваченого з матеріалами справи, слідчий може подати до відповідного апеляційного суду погоджене Генеральним прокурором подання про продовження строків тримання обвинуваченого під вартою. Час ознайомлення обвинуваченого та його захисника не може бути обмежений.

С. Відповідні міжнародні документи щодо надання медичної допомоги під час тримання під вартою

1. Європейський комітет з питань запобігання тортурам та такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (далі — Комітет)

71. Доповідь Комітету за результатами візиту в Україну в 2005 році (СІЗО/Інф (2007) 22) щодо туберкульозу містить таке:

«58. Висновки делегації щодо туберкульозу є предметом великого занепокоєння. Існують значні затримки при перевірках на наявність туберкульозу [...]

Крім того, Комітет рекомендує органам влади України забезпечити:

- ранню й ефективну перевірку на наявність туберкульозу в усіх осіб, затриманих міліцією;
- забезпечення безперервного лікування для осіб, які вже отримують протитуберкульозні препарати, на час затримання».

72. Інші відповідні міжнародні доповіді та матеріали щодо лікування туберкульозу в установах Державної пенітенціарної служби України викладені в рішенні від 28 березня 2006 року в справі «Мельник проти України» (*Melnik v. Ukraine*, заява № 72286/01, пп. 47–53), та у рішенні від 19 лютого 2009 року в справі «Маленко проти України» (*Malenko v. Ukraine*), заява № 18660/03, пп. 28–30).

ЩОДО ПРАВА

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТЕЙ 3 І 13 КОНВЕНЦІЇ

73. Заявник скаржився за статтею 3 Конвенції, що внаслідок надання йому в СІЗО № 13 неадекватної медичної допомоги він був підданий нелюдському поводженню. Він також скаржився щодо відсутності ефективних засобів юридичного захисту в цьому зв'язку. Вказані статті передбачають таке:

Стаття 3

«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню».

Стаття 13

«Кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження».

А. Щодо прийнятності

74. Уряд стверджував, що заявник не вичерпав усіх національних засобів юридичного захисту щодо його скарг про відсутність адекватної медичної допомоги під час тримання під вартою. Посилаючись на статтю 55 Конституції України, Уряд зазначив, що всі рішення, дії чи бездіяльність державних органів можуть бути оскаржені до суду. Хоча заявник подавав скарги щодо дій адміністрації СІЗО, він не оскаржив рішення суду від 11 лютого 2005 року. Уряд також стверджував, що звернення з вимогою щодо відшкодування шкоди є ефективним засобом юридичного захисту, який мав бути вичерпаний заявником. На підтвердження цього Уряд надав копію судового рішення від 4 лютого 2009 року в справі К. і Б. проти СІЗО № 13. Матір одного та дочка другого з позивачів померла у цьому СІЗО через відсутність медичної допомоги. Суд присудив кожному позивачу по 25 000 українських гривень¹ відшкодування моральної шкоди.

75. Заявник стверджував, що він вичерпав усі наявні засоби юридичного захисту, які виявилися неефективними. Заявник зазначив, що закони України та існуюча судова практика не гарантували жодного відшкодування чи ефективного захисту у випадку відсутності адекватної медичної допомоги під час тримання під вартою.

76. Суд зазначає, що в низці справ він неодноразово розглядав подібні заперечення Уряду (див. ухвалу в справі «Коваль проти України» (*Koval v. Ukraine*), заява № 65550/01, від 30 березня 2004 року, і рішення у справі «Миханів проти України» (*Mikhaniv v. Ukraine*), заява № 75522/01, від 20 травня 2008 року). Зокрема, у справі «Миханів проти України» Суд визнав, що за відсутності будь-якого прикладу національної судової практики щодо того, що цивільні та/або адміністративні провадження, ініційовані ув'язненими, мали шанси на успіх, належним чином не встановлено, що використання засобів юридичного захисту, запропонованих Урядом, могло б забезпечити заявнику відшкодування в контексті його скарг.

77. Суд зазначає, що в цій справі Уряд надав як приклад рішення, яким національний суд присудив відшкодування шкоди, завданої позивачам смертю особи, яка була матір'ю одного з позивачів і дочкою іншого. Смерть цієї особи настала під час тримання її під вартою у зв'язку з відсутністю належної медичної допомоги. Однак це рішення було ухвалено національним судом після того, як цей Суд розглянув справу та визнав наявність порушення статті 2 Конвенції у зв'язку з тим, що державні органи не забезпечили матері та дочці позивачів захисту права на життя (див. рішення у справі «Катц та інші проти України» (*Kats and Others v. Ukraine*), заява № 29971/04, від 18 грудня 2008 року). Таким чином, Суд не переконаний, що єдиний приклад успішного позову в справі, в якій порушення було попередньо встановлено Судом, може слугувати доказом ефективності засобу юридичного захисту, запропонованого Урядом.

¹ На той момент приблизно 2411 євро.

78. Крім того, Суд уже встановлював, що проблеми, які постають з умов тримання та відсутності належної медичної допомоги в установах України для тримання під вартою, мають системний характер (див. ухвалу в справі *«Коваль проти України»*, цитовану вище, п. 96) та що за такими скаргами немає ефективного засобу юридичного захисту (див. рішення у справі *«Мельник проти України»*, згадане вище, пп. 113–116). У цій справі Суд не вбачає підстав для відступу від цих висновків і тому вважає, що ця скарга не може бути відхилена з причин невичерпання національних засобів юридичного захисту.

79. Суд зазначає, що ці скарги не є явно необґрунтованими в розумінні пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вони не є неприйнятними з будь-яких інших підстав. Отже, вони оголошуються прийнятними.

В. Щодо суті

1. Стаття 3 Конвенції

а) Подання Уряду

80. Уряд зазначив, що тягар доведення у справах про поведження чи покарання, несумісне з вимогами статті 3 Конвенції, покладається на заявника. Однак у цій справі заявник не навів достатнього обґрунтування своїх тверджень. Після прибуття до СІЗО в серпні 2001 року заявника було оглянуто лікарем та визнано здоровим. Лише через рік йому було діагностовано туберкульоз і до серпня 2002 року він не скаржився ані на кашель, ані на біль у грудях. Після того, як заявнику було діагностовано туберкульоз, його було негайно переведено до спеціального відділення СІЗО, де він перебував до 13 листопада 2004 року.

81. Заявнику систематично робили рентгенограми (23 листопада та 11 грудня 2003 року, 17 вересня 2004 року та 18 січня 2005 року), його оглядав фтизіатр СІЗО і сім разів (з листопада 2002 до серпня 2005 року) — спеціалісти інституту фтизіатрії. Заявник отримував необхідне лікування, призначене фтизіатром. З 4 лютого до 9 березня 2004 року заявник перебував у спеціалізованій лікарні, та на момент виписки стан його здоров'я був задовільним.

82. Уряд також вказав, що заявник кілька разів відмовлявся від необхідного лікування. З 28 серпня до 15 жовтня 2002 року та з 12 березня до 28 квітня 2003 року заявник відмовлявся вживати призначені ліки. У 2005 році заявник чотири рази відмовлявся від медичних обстежень. Таким чином, заявник сам перешкоджав медичним працівникам у наданні йому адекватного лікування.

83. Стосовно травми лівої ноги заявника Уряд зазначив, що відповідно до висновку Київського інституту травматології, наданого у листопаді 2002 року, заявник не потребував хірургічного втручання. Йому було видано необхідні знеболювальні препарати, він мав спеціальне взуття та з серпня 2003 року пересувався за допомогою ортопедичної палиці. Згідно з медичним висновком того ж інституту, наданим у липні 2004 року, заявник не міг бути прооперований, оскільки він хворів на туберкульоз. До серпня 2005 року заявника було виліковано від туберкульозу та в лютому 2006 року йому було проведено операцію на лівій нозі.

84. Таким чином, Уряд дійшов висновку, що під час тримання заявника під вартою він отримував усе необхідне лікування.

(b) Подання заявника

85. Заявник зазначив, що частково медичні документи, надані Урядом, були підроблені, а саме, це стосувалось його стверджуваних відмов від лікування та документів, складених в період з 8 серпня 2001 року до 20 серпня 2002 року. Він ніколи не носив

спеціального взуття, як про це стверджував Уряд, і міг пересуватися за допомогою палиці лише з липня 2003 року.

86. Заявник відмовлявся вживати ліки у вересні — жовтні 2002 року, оскільки СІЗО надавало ліки, строк придатності яких уже сплив. Однак йому не дозволяли отримувати ліки від його захисника, оскільки затримані могли отримувати посилки тільки від родичів.

87. Заявник також посилався на висновки Суду в справі «Коваль проти України» (*Koval v. Ukraine*) щодо того, що проблема умов тримання під вартою та стверджуваної відсутності належної медичної допомоги мала явно системний характер. Умови тримання заявника під вартою подібні до тих, що були описані у низці справ проти України (див., серед інших, вищезгадані рішення у справах «Невмерзницький проти України» (*Nevmerzhitsky v. Ukraine*), «Мельник проти України» (*Melnik v. Ukraine*) і висновках Комітету та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Більш того, у липні 2003 року одна особа (співобвинувачений у справі заявника) померла від туберкульозу в СІЗО № 13.

88. Насамкінець заявник зазначив, що Уряд не надав жодних доказів на підтвердження того, що його захворювання на туберкульоз було вилікуване.

(с) Оцінка Суду

89. Суд неодноразово підкреслював, що здоров'я ув'язнених має адекватно охоронятись (див. рішення у справі «Кудла проти Польщі» (*Kudla v. Poland*) [ВП], заява № 30210/96, п. 94, ECHR 2000-XI). Однак Суд також встановлював, що статтю 3 Конвенції не можна тлумачити як таку, що гарантує кожній ув'язненій особі медичну допомогу на рівні «найкращих цивільних медичних закладів» (див. ухвалу в справі «Мірілашівілі проти Росії» (*Mirilashvili v. Russia*), заява № 6293/04, від 10 липня 2007 року). Суд також зазначив, що «готовий визнати, що в принципі ресурси медичних підрозділів пенітенціарної системи обмежені порівняно з ресурсами цивільних медичних закладів» (див. рішення у справі «Гришін проти Росії» (*Grishin v. Russia*), заява № 30983/02, п. 76, від 15 листопада 2007 року). Загалом, Суд залишає за собою достатню свободу розсуду при визначенні того, який саме вимагався рівень охорони здоров'я в контексті конкретних обставин справи. Такий рівень має бути «сумісним з людською гідністю» ув'язненого, але також має враховувати «практичні вимоги ув'язнення» (див. рішення у справі «Алексанян проти Росії» (*Aleksanyan v. Russia*), заява № 46468/06, п. 140, від 22 грудня 2008 року).

90. Інші відповідні принципи, встановлені Судом у його практиці за статтею 3 Конвенції щодо лікування під час тримання під вартою, викладені в рішенні у справі «Ухань проти України» (*Ukhan v. Ukraine*), заява № 30628/02, пп. 73–74, від 18 грудня 2008 року).

91. Повертаючись до обставин цієї справи, Суд зазначає, що під час тримання під вартою заявник мав два різних захворювання — він хворів на туберкульоз та мав деформацію лівого стегна. Для визначення, чи отримував заявник під час тримання його під вартою належну медичну допомогу, ключовим є встановлення того, чи забезпечили йому державні органи достатній медичний нагляд для вчасного діагностування та лікування його хвороб (див. рішення у справах «Попов проти Росії» (*Popov v. Russia*), заява № 26853/04, п. 211, від 13 липня 2006 року, та «Меченков проти Росії» (*Mechenkov v. Russia*), заява № 35421/05, п. 102, від 7 лютого 2008 року).

92. Заявнику було вперше діагностовано туберкульоз у серпні 2002 року, тобто через один рік з дня направлення його до СІЗО № 13. Як тільки заявнику було встановлено діагноз, його дійсно було поміщено до медичної частини СІЗО та забезпечено певне лікування, в тому числі консультації спеціалістів з цивільної лікарні. Хоча сам факт, що затриманого оглянув лікар і призначив йому лікування, автоматично не призводить до висновку, що медична допомога була адекватною (див. рішення у справі «Гумматов проти Азербайджану» (*Hummatov v. Azerbaijan*), заяви № 9852/03 і 13413/04, п. 116, від 29 листопада 2007 року), Суд повторює, що він не має можливості вирішувати, чи належним чином відповідав вибір методів лікування потребам заявника (див. вищезгадані рішення

в справі «Ухань проти України» (*Ukhan v. Ukraine*), п. 76, та «Охріменко проти України» (*Okhrimenko v. Ukraine*), заява № 53896/07, п. 71, від 15 жовтня 2009 року).

93. Щодо твердження Уряду про те, що заявник відмовлявся від лікування та обстежень, Суд не може, виходячи з наявних документів, встановити, чи дійсно це мало місце. Жодних таких відмов заявник не підписував, а наведені ним причини відмови від лікування у вересні — жовтні 2002 року (зокрема, сплив строку придатності ліків) Уряд не прокоментував.

94. Однак, Суд зазначає, що згідно з твердженнями заявника він захворів на туберкульоз на початку 2002 року. Суд зауважує, що Уряд не надав жодних медичних документів щодо періоду з дня прибуття заявника до СІЗО в серпні 2001 року до дати діагностування у нього туберкульозу в серпні 2002 року, в тому числі довідки про медичний огляд заявника при прибутті до СІЗО. Крім того, копії медичних документів, наданих Урядом, поганої якості та частково не придатні для читання.

95. У цьому контексті Суд нагадує, що в такому конвенційному провадженні, як у цій справі, не завжди можливе неухильне застосування принципу *affirmanti incumbit probatio* (той, хто стверджує щось, повинен довести своє твердження), оскільки в деяких випадках лише Уряд-відповідач має доступ до інформації, яка може підтвердити або спростувати відповідні твердження. Ненадання Урядом такої інформації без переконливого пояснення може слугувати підставою для висновку про обґрунтованість тверджень заявника (див. справу «Ахмет Озкан та інші проти Туреччини» (*Ahmet Ozkan and Others v. Turkey*), № 21689/93, п. 426, від 6 квітня 2004 року).

96. Враховуючи висновки Комітету щодо суттєвих затримок у виявленні туберкульозу в осіб, які тримаються під вартою (див. пункт 71 вище), твердження заявника щодо того, що стан його здоров'я почав погіршуватися в березні 2002 року, та ненадання Урядом жодних медичних документів за початковий період тримання заявника під вартою, Суд має сумніви щодо доступності для заявника адекватної медичної допомоги до серпня 2002 року.

97. Щодо страждання заявника від наслідків, спричинених множинним переломом лівої стегнової кістки, Суд зазначає, що в 2002–2004 роках було надано декілька послідовних медичних висновків, у яких вказувалося, що заявник потребував хірургічного втручання та спеціального лікування. Лише один раз, у листопаді 2002 року, було надано протилежний висновок (див. пункт 44), але після цього в жовтні 2003 року та квітні 2004 року було надано експертні висновки, відповідно до яких заявник потребував хірургічного втручання та/або стаціонарного лікування (див. пункти 47 і 55). Пізніше, в липні 2004 року, було встановлено, що заявнику не могло бути проведено операцію, поки він не буде вилікуваний від туберкульозу. Однак Суд зазначає, що незважаючи на численні медичні рекомендації на початковій стадії тримання заявника під вартою, такого хірургічного втручання проведено не було та що з наявних матеріалів не вбачається, чи отримував заявник будь-яке спеціальне лікування, пов'язане з травмою його стегнової кістки до 2006 року, незважаючи на те, що металева пластина в нозі завдавала йому болю і суттєвих труднощів при пересуванні, що погіршувало загальний стан його здоров'я.

98. Розглядаючи ситуацію заявника в цілому, Суд вважає, що у цій справі мало місце порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з відсутністю належної медичної допомоги.

2. Стаття 13 Конвенції

99. Уряд повторив свої зауваження щодо прийнятності скарги заявника за статтею 3 Конвенції та зазначив, що заявник мав ефективний засіб юридичного захисту, який він не вичерпав.

100. Заявник не погодився.

101. Посилаючись на вищевикладені висновки Суду щодо прийнятності скарги заявника за статтею 3 Конвенції, Суд доходить висновку, що у цій справі мало місце

порушення статті 13 Конвенції у зв'язку з відсутністю в національному законодавстві ефективного та доступного засобу юридичного захисту за скаргами заявника щодо його лікування під час тримання під вартою.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТИВ 1 І 3 СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

102. Заявник скаржився, що тримання його під вартою було необґрунтовано тривалим. Крім того, протягом певних періодів, а саме з 29 листопада 2001 року до 30 жовтня 2002 року, з 1 листопада 2002 року та 19 червня 2003 року і з 19 до 24 травня 2004 року тримання його під вартою не було законним, оскільки не було належним чином санкціоноване.

103. Він посилався на пункти 1 і 3 статті 5 Конвенції, які передбачають таке:

«1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом ...

3. Кожному, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту «с» пункту 1 цієї статті, ... має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судове засідання».

A. Щодо прийнятності

104. Суд зазначає, що ці скарги не є явно необґрунтованими в розумінні пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вони не є неприйнятними з будь-яких інших підстав. Отже, вони мають бути визнані прийнятними.

B. Щодо суті

1. Пункт 1 статті 5 Конвенції

105. Уряд зазначив, що до 3 квітня 2003 року на національному рівні не вимагалось ухвалення жодного рішення для санкціонування тримання під вартою протягом ознайомлення особи з матеріалами справи. Таким чином, тримання заявника під вартою з 29 листопада 2001 року до 30 жовтня 2002 року, коли він ознайомлювався з матеріалами справи, здійснювалось у відповідності з національним законодавством та не порушувало вимоги пункту 1 статті 5 Конвенції.

106. Уряд зазначив, що тримання заявника під вартою з 1 листопада 2002 року до 19 червня 2003 року також здійснювалось у відповідності з національним законодавством.

107. Щодо законності тримання заявника під вартою з 19 до 24 травня 2004 року Уряд зазначив, що 11 травня 2004 року слідчий звернувся до Верховного Суду України з клопотанням про продовження строку тримання заявника під вартою до 19 червня 2004 року, оскільки він мав закінчитись 19 травня 2004 року. Однак 19 травня 2004 року досудове слідство в справі заявника було закінчено, а справу передано до суду. З цього моменту саме суд відповідно до національного законодавства повинен був вирішити питання щодо подальшого тримання заявника під вартою. 24 травня 2004 року Верховний Суд України продовжив строк тримання заявника під вартою до 19 червня 2004 року.

108. Таким чином, Уряд вважав, що тримання заявника під вартою з 29 листопада 2001 року до 30 жовтня 2002 року, з 1 листопада 2002 року до 19 червня 2003 року та з 19 до 24 травня 2004 року відповідало національному законодавству та було законним у розумінні пункту 1 статті 5 Конвенції.

109. Заявник не погодився та послався на рішення у справах «Слоєв проти України» (*Yeloyev v. Ukraine*), заява № 17283/02, від 6 листопада 2008 року, та «Доронін проти України» (*Doronin v. Ukraine*), заява № 16505/02, від 19 лютого 2009 року, в яких за подібних обставин Суд визнав наявність порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.

110. Суд повторює, що слово «законний» та словосполучення «відповідно до процедури, встановленої законом» у пункті 1 статті 5 Конвенції за своєю суттю відсилають до національного законодавства та встановлюють зобов'язання забезпечувати дотримання матеріально-правових і процесуальних норм законодавства. Саме національні органи, передовсім суди, повинні тлумачити і застосовувати національний закон, а Суд може перевірити, чи було дотримано національний закон для цілей цього положення Конвенції (див., серед інших джерел, рішення у справі «Ассанідзе проти Грузії» (*Assanidze v. Georgia*) [ВП], заява № 71503/01, п. 171, ЕЧПР 2004-II).

111. Хоча «законність» тримання під вартою за національним законом є першорядним чинником, він не завжди є вирішальним. На додаток до цього Суд має переконатись, що тримання під вартою протягом періоду, який розглядається, відповідало меті пункту 1 статті 5 Конвенції, яка полягає в недопущенні свавільного позбавлення свободи. Суд також має з'ясувати, чи відповідає сам національний закон Конвенції включно із загальними принципами, які викладені чи впливають з неї (див. рішення у справі «Вінтерверп проти Нідерландів» (*Winterwerp v. the Netherlands*), від 24 жовтня 1979 року, п. 45, Series A, № 33).

(а) Періоди з 29 листопада 2001 року до 30 жовтня 2002 року та з 1 листопада 2002 року до 19 червня 2003 року

112. Суд зазначає, що тримання заявника під вартою протягом зазначених періодів не передбачалось жодними рішеннями. Зокрема, за українським законодавством, чинним на той час, період ознайомлення з матеріалами справи (з 29 листопада 2001 року до 30 жовтня 2002 року) і період з моменту передання справи для розгляду до суду та до повернення її до прокуратури (з 1 листопада 2002 року до 19 червня 2003 року) не включались до строку попереднього ув'язнення, передбаченого законом. Суд вже визнавав наявність порушення в подібних справах проти України (див. вищезгадані рішення у справах «Слоєв проти України» (*Yeloyev v. Ukraine*), пп. 48–51, та «Доронін проти України» (*Doronin v. Ukraine*), п. 58). У цій справі Суд не вбачає підстав для відступу від своєї позиції. Відповідно в цій справі також мало місце порушення пункту 1 статті 5 Конвенції щодо вказаних періодів тримання заявника під вартою.

(б) Період з 19 до 24 травня 2004 року

113. Суд також зазначає, що 18 травня 2004 року Верховний Суд України відмовив у задоволенні подання про продовження строку тримання заявника під вартою. Цей строк закінчився наступного дня, але заявник залишався під вартою. Після скасування рішення від 18 травня 2004 року питання щодо тримання заявника під вартою було вирішено рішенням від 24 травня 2004 року. Таким чином, з 19 до 24 травня 2004 року не існувало рішення про тримання заявника під вартою. Навіть якщо припустити, що таке рішення не вимагалось національним законодавством, оскільки згідно з твердженнями Уряду 19 травня 2004 року слідчі органи направили справу заявника до суду для розгляду по суті, Суд, посилаючись на свої вищевикладені висновки, зазначає, що тримання заявника під вартою в цей період з 19 до 24 травня 2004 року все ж не відповідало пункту 1 статті 5 Конвенції.

114. Таким чином, у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.

2. Пункт 3 статті 5 Конвенції

(а) Зауваження сторін

115. Уряд стверджував, що тримання заявника під вартою тривало з 9 червня 2001 року до 3 грудня 2004 року та, відповідно, «тривалість тримання заявника під вартою, яка має бути взята до уваги в цій справі, становить близько 2 років і 6 місяців» і не може вважатись необґрунтованою. Уряд також вказав, що справа заявника була досить складною, здійснювалось розслідування 12 різних злочинів, вчинених заявником разом із чотирма іншими особами. При продовженні строків тримання заявника під вартою національні органи влади брали до уваги тяжкість злочинів, особистість заявника та ризик того, що він може втекти чи переховуватися від слідства, оскільки заявник вже мав судимість за вчинення тяжких злочинів. Відповідно Уряд стверджував, що в цій справі не було порушення вимоги «розумного строку», передбаченої пунктом 3 статті 5 Конвенції.

116. Заявник стверджував, що він залишався під вартою протягом більше трьох років і що, відповідно, в цій справі мало місце порушення пункту 3 статті 5 Конвенції.

(b) Загальні принципи

117. Суд повторює, що подальше існування обґрунтованої підозри у вчиненні затриманою особою правопорушення є обов'язковою і неодмінною умовою законності продовжуваного тримання її під вартою. Але зі спливом певного часу ця умова перестає бути достатньою. У таких випадках Суд має встановити, чи продовжують інші підстави, наведені судовими органами, виправдовувати позбавлення свободи. У випадку, коли такі підстави є «відповідними» і «достатніми», Суд повинен також з'ясувати, чи виявили відповідні національні органи «особливу ретельність» при здійсненні провадження (див. рішення у справі «*Лабіта проти Італії*» (*Labita v. Italy*) [ВП], заява № 26772/95, пп. 152–153, *ECHR* 2000-IV).

118. Встановлення наявності особливих фактів, релевантних підставам для продовжуваного тримання під вартою, є функцією національних органів влади. Перекладання тягаря доведення в таких питаннях на затриману особу рівнозначне скасуванню положення статті 5 Конвенції, відповідно до якого тримання під вартою є винятковим відступом від права на свободу, допустимим лише у вичерпно перерахованих і чітко визначених випадках (див. рішення у справах «*Рохліна проти Росії*» (*Rokhlina v. Russia*), заява № 54071/00, п. 67, від 7 квітня 2005 року, та «*Ілійков проти Болгарії*» (*Ilijkov v. Bulgaria*), заява № 33977/96, пп. 84–85, від 26 липня 2001 року). Національні суди повинні дослідити усі факти, що свідчать «за» і «проти» існування реальної вимоги суспільного інтересу, що належно враховуючи принцип презумпції невинуватості, виправдовує відхід від принципу поваги до особистої свободи, і викласти ці міркування у своїх рішеннях, якими вони відхиляють клопотання про звільнення. Встановлення таких фактів та підміна національних органів влади, які вирішують питання щодо тримання заявника під вартою, не є завданням Суду. Суд визначає, чи є у справі порушення пункту 3 статті 5 Конвенції саме на підставі обґрунтування, викладеного у відповідних рішеннях судів, і фактів, зазначених заявником у його скаргах (див. рішення у справі «*Корчуганова проти Росії*» (*Korchuganova v. Russia*), заява № 75039/01, п. 72, від 8 червня 2006 року, та згадані вище рішення «*Ілійков проти Болгарії*», п. 86, та «*Лабіта проти Італії*», п. 152).

(c) Період, який має бути розглянуто

119. Суд зазначає, що період, який розглядається, розпочався 5 або 6 червня 2001 року, коли заявника було заарештовано, та закінчився 3 грудня 2004 року, коли апеляційний суд засудив його та призначив йому покарання (див. рішення у справі «*Б. проти Австрії*» (*B. v. Austria*), від 28 березня 1990, п. 39, Series A № 175). Таким чином, тримання заявника під вартою тривало 3 роки і 6 місяців. Тривалість тримання заявника під вартою не є короткою в абсолютному вираженні (див. для порівняння «*Ловецький проти Польщі*» (*Łowiecki v. Poland*), заява № 27504/95, п. 52, від 4 жовтня 2001 року).

120. Суд нагадує, що питання, чи є строк тримання під вартою «розумним», не може вирішуватися абстрактно. Питання, чи є обґрунтування залишення особи, щодо якої порушено кримінальну справу, під вартою, має оцінюватись в кожній справі з урахуванням її конкретних обставин. Продовжуване тримання під вартою може бути виправданим у тій чи іншій справі лише за наявності конкретних ознак справжньої вимоги суспільного інтересу, що незважаючи на існування презумпції невинуватості, переважає принцип поваги до особистої свободи, передбачений статтею 5 Конвенції (див., серед інших джерел, рішення у справі «*Кудла проти Польщі*» (*Kudła v. Poland*), [ВП], заява № 30210/96, пп. 110–111, ECHR 2000-X).

(d) Аналіз Суду

121. Суд зазначає, що рішення державних органів щодо тримання заявника під вартою завжди обмежувалися простим перерахуванням підстав для такого тримання без жодного подальшого роз'яснення. Підстави, на які посилалися органи влади, значно різнилися, і за відсутності будь-якого розширеного обґрунтування неможливо сказати, чи були вони відповідними.

122. Пізніше в рішеннях від 18 грудня 2003 року та 16 березня 2004 року, винесених через два роки і шість місяців та два роки і дев'ять місяців після затримання заявника, Верховний Суд України для обґрунтування подальшого тримання заявника під вартою посилався лише на тяжкість висунутого щодо нього обвинувачення. Однак Суд неодноразово встановлював, що тяжкість обвинувачень сама по собі не може бути виправданням тривалих періодів тримання під вартою (див. рішення у справах «*Ольстовський проти Польщі*» (*Olstowski v. Poland*), заява № 34052/96, п. 78, від 15 листопада 2001 року, та «*Ілійков проти Болгарії*» (*Ilijkov v. Bulgaria*), згадане вище, п. 81).

123. Суд також зазначає, що суди не розглянули клопотання захисника заявника щодо звільнення заявника за станом здоров'я та що на жодному з етапів провадження національні державні органи не розглядали можливість застосування жодних альтернативних триманню під вартою запобіжних заходів.

124. Насамкінець, Суд зазначає, що проблема тривалого тримання під вартою без жодних відповідних підстав і за обставин, коли національні державні органи просто посилаються на тяжкість обвинувачень, вже визнавалася Судом несумісною з вимогами пункту 3 статті 5 Конвенції у низці справ проти України (див., серед останніх рішень, рішення у справах «*Шалімов проти України*» (*Shalimov v. Ukraine*), заява № 20808/02, від 4 березня 2010 року, та «*Фельдман проти України*» (*Feldman v. Ukraine*), заяви №№ 76556/01 і 38779/04, від 8 квітня 2010 року).

125. Відповідно в цій справі мало місце порушення пункту 3 статті 5 Конвенції.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ СКАСУВАННЯМ РІШЕННЯ ПРО ТРИМАННЯ ЗАЯВНИКА ПІД ВАРТОЮ

126. Заявник скаржився за пунктом 1 статті 6 Конвенції, що процедура перегляду в порядку виключного провадження, за якою прокурор оскаржив рішення Верховного Суду України від 18 травня 2004 року щодо відмови в продовженні строку тримання

заявника під вартою, була несумісною з принципом юридичної визначеності, оскільки це рішення не підлягало оскарженню в ординарному порядку. У цьому контексті заявник також підкреслив, що клопотання прокуратури про перегляд в порядку виключного провадження не було надано ані йому, ані його захиснику та що вони не могли брати участь в засіданні Верховного Суду України, в якому розглядалося ініційоване прокурором подання. Він також скаржився, що перегляд Верховним Судом рішення від 18 травня 2004 року засвідчив відсутність безсторонності.

127. Суд зазначає, що своїм рішенням від 21 травня 2004 року Верховний Суд України скасував своє попереднє рішення, яким він відмовив у продовженні строку тримання заявника під вартою. Суд вважає, що це рішення було постановлене в межах провадження, в якому вирішувалося питання щодо законності тримання заявника під вартою. Таким чином, ця скарга має бути розглянута за пунктом 1 статті 5 Конвенції.

128. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою в розумінні пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Отже, вона має бути визнана прийнятною.

129. Питання наслідків скасування рішення від 19 травня 2004 року є таким, що могло мати вплив на законність подальшого тримання під вартою з тієї дати, оскільки це рішення усувало будь-які юридичні підстави, які б могли бути для тримання під вартою з 19 до 24 травня 2004 року.

130. Однак, оскільки Суд вже встановив, що для тримання заявника під вартою протягом вказаного періоду підстав не було (див. пункти 115–116), Суд вважає, що немає необхідності розглядати, чи було в цій справі окреме або ще одне порушення пункту 1 статті 5 Конвенції у зв'язку зі скасуванням в порядку виключного провадження рішення про тримання заявника під вартою.

IV. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 ТА СТАТТІ 13 КОНВЕНЦІЇ У ЗВ'ЯЗКУ З ТРИВАЛІСТЮ ПРОВАДЖЕННЯ

131. Заявник також скаржився, що тривалість провадження у його кримінальній справі перевищувала «розумну» в розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції тривалість і що він не мав ефективних засобів юридичного захисту щодо цієї скарги, як це вимагається статтею 13 Конвенції.

132. Відповідні положення пункту 1 статті 6 Конвенції передбачають таке:

«Кожен має право на ... розгляд його справи упродовж розумного строку ... судом, який ... встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення ...»

A. Щодо прийнятності

133. Суд зазначає, що ці скарги не є явно необґрунтованими в розумінні пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вони не є неприйнятними з будь-яких інших підстав. Отже, вони мають бути визнані прийнятними.

B. Щодо суті

134. На думку Уряду, тривалість кримінального провадження в справі заявника, яка становить менш, ніж 4 роки, не може вважатися «нерозумною» в розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції.

135. Уряд зазначив, що справа заявника була складною, в межах цієї справи вимагалось проведення розслідування дванадцяти різних злочинів та проведення численних судово-медичних експертиз. У справі було четверо спів обвинувачених і десять

потерпілих. Було допитано більше сорока свідків. Уряд також підкреслив, що тривалість провадження була спричинена тим, що заявник не зізнався у вчиненні злочинів. На думку Уряду, при встановленні істини суд мав діяти з особливою ретельністю, що виправдовувало тривалість провадження.

136. Уряд зауважив, що відповідальність за деякі затримки в провадженні не може бути покладена на державу. Зокрема, деякі затримки були спричинені при ознайомленні заявника з матеріалами справи. Два рази судові засідання відклалися у зв'язку з неявкою свідків і потерпілих, і п'ять разів — у зв'язку з неявкою захисників обвинуваченого. Зокрема, 11 жовтня 2004 року суд усунув від участі у справі одного із захисників заявника у зв'язку з «неналежною поведінкою».

137. Таким чином, на думку Уряду, тривалість провадження в цій справі була обґрунтованою, а деякі затримки були спричинені складністю справи та поведінкою сторін.

138. Заявник вважав, що чотирирічна тривалість не була «розумною» в абсолютному вираженні. Його справа не була складною та майже половина загального строку провадження була спричинена поверненням справи на додаткове розслідування 9 грудня 2002 року. Крім того, він ознайомлювався з вісьмома томами кримінальної справи протягом більш ніж одинадцять місяців, оскільки матеріали справи були надані у неналежному вигляді. Крім того, в той самий час новий слідчий також ознайомлювався з матеріалами.

139. Суд зазначає, що відповідний період почався 5 або 6 червня 2001 року та тривав до 24 травня 2005 року, тобто його загальна тривалість складала 3 роки і 11 місяців.

140. Суд нагадує, що «розумність» тривалості провадження повинна визначатись у світлі відповідних обставин справи та з огляду на такі критерії, як складність справи і поведінка заявника та відповідних органів влади (див., серед інших джерел, рішення у справі *«Пеліс'є та Сассі проти Франції» (Pelissier and Sassi v. France)* [ВП], заява №. 25444/94, п. 67, ECHR 1999II). Важливість вирішення справи для заявника також має бути взята до уваги. У цьому контексті Суд зазначає, що заявник тримався під вартою з червня 2001 року до 3 грудня 2004 року, що вимагало особливої сумлінності від органів влади та судів щодо швидкого відправлення правосуддя (див. рішення у справі *«Абдулла проти Нідерландів» (Abdoella v. the Netherlands)*, від 25 листопада 1992 року, п. 24, Series A № 248A).

141. Однак Суд зазначає, що справа заявника була складною. У справі було п'ять обвинувачених і вона стосувалася восьми різних епізодів розбою, вбивств, посягань на життя та деяких інших злочинів, вчинених у 1998–2001 роках. Провадження відбувалось в судах трьох інстанцій, а також включало досудове слідство. За відсутності будь-яких суттєвих періодів бездіяльності зі сторони державних органів Суд вважає, що тривалість провадження у справі заявника не може вважатися «нерозумною». Відповідно в цій справі не було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з тривалістю провадження у кримінальній справі заявника.

V. ІНШІ СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ

142. Насамкінець, заявник надав низку інших скарг за статтями 2, 3, 6, 13 і 14 Конвенції та статтею 2 Протоколу № 7 до Конвенції.

143. Суд розглянув ці скарги та вважає, що в світлі всіх наявних матеріалів справи та настільки, наскільки вони охоплюються його компетенцією, вони не виявляють жодних ознак порушень прав і свобод, гарантованих Конвенцією.

144. Відповідно ця частина заяви має бути відхилена як явно необґрунтована згідно з пунктами 3 і 4 статті 35 Конвенції.

VI. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

145. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

А. Шкода

146. Заявник вимагав 50 000 євро відшкодування моральної шкоди.

147. Уряд стверджував, що права заявника не були порушені, і, відповідно, вимоги заявника повинні бути відхилені.

148. Суд присуджує заявнику 8000 євро відшкодування моральної шкоди.

В. Судові витрати

149. Заявник також вимагав 4079 євро компенсації витрат, понесених ним під час провадження в національних судах, а також під час провадження у Суді.

150. Уряд зазначив, що деякі із заявлених витрат не мали на меті попередження чи усунення стверджуваних порушень Конвенції (зокрема, витрати на представництво заявника в кримінальному провадженні). Уряд також стверджував, що деякі із заявлених витрат не підтверджувалися жодними документами чи квитанціями та що оскільки Суд задовольнив клопотання заявника про надання юридичної допомоги, його вимоги щодо компенсації судових витрат повинні бути відхилені.

151. Відповідно до практики Суду заявник має право на компенсацію судових витрат, якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їх розмір — обґрунтованим. У справі, що розглядається, Суд, беручи до уваги наявну в нього інформацію та зазначені вище критерії, не присуджує компенсації вказаних витрат.

С. Пеня

152. Суд вважає належним призначити пеню виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, плюс три відсоткових пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* скарги за статтею 3 (адекватність медичної допомоги під час тримання під вартою), пунктами 1 і 3 статті 5, пунктом 1 статті 6 (тривалість провадження), статтею 13 (відсутність ефективного засобу юридичного захисту щодо стверджуваної неадекватності медичної допомоги під час тримання під вартою та тривалості провадження) Конвенції прийнятними, а решту скарг у заяві — неприйнятними.
2. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з відсутністю адекватної медичної допомоги під час тримання під вартою.
3. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.
4. *Постановляє*, що немає необхідності розглядати, чи було в цій справі окреме або додаткове порушення пункту 1 статті 5 Конвенції у зв'язку зі скасуванням рішення щодо питання тримання заявника під вартою в порядку виключного провадження.

5. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 3 статті 5 Конвенції.
6. *Постановляє*, що у цій справі не було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з тривалістю провадження.
7. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення статті 13 Конвенції у зв'язку з відсутністю ефективних засобів юридичного захисту щодо оскаржуваної відсутності належної медичної допомоги.
8. *Постановляє*, що у цій справі не було порушення статті 13 Конвенції у зв'язку з відсутністю ефективних засобів юридичного захисту щодо оскаржуваної тривалості провадження.
9. *Постановляє*, що:
 - (а) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити заявнику 8000 (вісім тисяч) євро відшкодування моральної шкоди з урахуванням будь-якого податку, який може бути стягнуто із зазначеної суми; ця сума має бути конвертована в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;
 - (б) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на цю суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, плюс три відсоткові пункти.
10. *Відхиляє* решту вимог заявника стосовно справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою і повідомлено письмово 21 жовтня 2010 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія Вестердік
Секретар

Пеер Лоренцен
Голова